

چالش‌های حقوق بشری تعاملات دولت چین با مسلمانان شین جیانگ

دکتر حسن خسروی¹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۹/۱۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۵/۰۲

چکیده

حقوق اقلیت‌های قومی، زبانی، نژادی و مذهبی همواره یکی از موضوعات و چالش‌های اساسی در گفتمان حقوق بشر جهانی، ملی و منطقه‌ای است و کشورها به موجب قوانین اساسی و اسناد جهانی حقوق بشری برای رعایت حقوق متعهد و ملتزم شده‌اند. یکی از اقلیت‌های مهم چین، مسلمانان منطقه خودمختار شین جیانگ است که در چند سال اخیر با دولت مرکزی در تنش به سر می‌برند. دولت در چهارچوب برنامه جهانی مبارزه با تروریسم و افراط‌گرایی، با ایجاد اردوگاه‌های بازآموزی عقیدتی و سیاسی، نسبت به سلب و محدودیت آزادهای مذهبی، اجتماعی و فرهنگی مسلمانان اقدام کرده است. نهادهای حقوق بشری نیز در قالب رویکرد چالشی حمایتی و انتقادی نسبت به اقدامات چین واکنش نشان داده‌اند. هدف عمده پژوهش، بررسی این چالش با رویکردی توصیفی - تحلیلی است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد به‌رغم مثبت‌بودن سیاست چین در جهت مبارزه با تروریسم، سیاست چینی‌سازی مسلمانان، سلب آزادی‌ها، استحاله اجباری فکری و فرهنگی آنان را دنبال می‌کند. این سیاست و رویکرد از منظر نهادهای حقوق بشری مصداق بارز نقض حقوق بشر مسلمانان به شمار می‌رود.

واژگان کلیدی: چالش‌های حقوق بشری، نهادهای حقوق بشر، مسلمانان چین، شین جیانگ، اویغور.

1. دانشیار حقوق عمومی دانشگاه پیام نور تهران / hkh.be82@yahoo.com

مقدمه

پُر جمعیت‌ترین کشور جهان که در اصطلاح سیاسی رسمی عنوان «جمهوری خلق چین» نام دارد (تائو، 1377: 20-10)، در چند سال اخیر به‌ویژه از سال 2014 به بعد با مسلمانان شین‌جیانگ (ترکستان شرقی - اویغورستان) در مسیر چالش‌ها و نزاع‌های فراوانی قرار گرفته است. بیشتر مسلمانان چین در این منطقه زندگی می‌کنند که پیش‌تر جدا از سرزمین چین بوده‌اند، اما در سال 1884 میلادی در دوره امپراتوری منچو، تحت تصرف امپراتوری چین قرار گرفتند، ولی همچنان این منطقه مستقل اداره می‌شد. در نهایت در سال 1949 توسط مائو تسه تونگ، رهبر انقلاب چین، منطقه شین‌جیانگ به طور رسمی به سرزمین چین ضمیمه شد و در حال حاضر به‌عنوان استان یا منطقه‌ای خودمختار، تحت نظارت دولت مرکزی چین اداره می‌شود. تصرف این سرزمین توسط چینی‌ها باعث نشد تا فرهنگ و تمدن چینی بتواند چندان در منطقه نفوذ کند. شین‌جیانگ همچنان براساس فرهنگ و ارزش‌های بومی، قومی و اسلامی استوار است و در فرهنگ و سیاست وحدت‌گرایی دولت چین ادغام نشده است. تمایل شدید چین بر تسلط بیشتر بر این منطقه با هدف احاطه بر منابع نفتی و معادن آن در شمال غرب سرزمین چین، و بهره‌مندی از احیای جاده ابریشم از یک سو و اصرار مسلمانان بر حفظ یکپارچگی بافت فرهنگی و اسلامی خود از سوی دیگر، در طول حدود هفتاد سال، چالش‌های فراوانی ایجاد کرده است.

رشد گرایش‌های استقلال‌طلبی، جریان‌های تروریستی و بروز حوادث فراوان از سال 1990 به بعد در مناطق مختلف چین توسط شاخه تروریستی اویغورها در قالب حزب ترکستان شرقی، مقابله خشونت‌آمیز دولت مرکزی با این حوادث و مسلمانان به‌ویژه در سال‌های 2008، 2009 و 2014 و جدی‌شدن برنامه جهانی مبارزه با تروریسم، باعث شد دولت چین اقدامات اساسی و گسترده‌ای علیه افراط‌گرایی قومی، مذهبی و تروریسم با محوریت محدودسازی و کنترل جریان‌های اسلامی در استان شین‌جیانگ طراحی کند. در سال 2107 دولت چین طرح «بازآموزی حرفه‌ای و آموزشی» را علیه مسلمانان در پیش گرفت و این طرح را در قالب برنامه جهانی مبارزه با تروریسم، افراط‌گرایی و جدایی‌طلبی توجیه و اجرا کرد. اجرای این طرح منجر به تأسیس اردوگاه‌های بازآموزی عقیدتی، سیاسی، شغلی و سلب و محدودیت‌های بسیار گسترده بر آزادی‌های مذهبی و نقض حقوق بنیادین مسلمانان شد.

اجرای این طرح توسط دولت چین با واکنش‌های متعددی در داخل و خارج از کشور مواجه شد. در داخل به درگیری دولت با مسلمانان و نارضایتی آنان انجامید و در خارج از کشور با دو رویکرد «حمایتی» و «انتقادی» در قالب چالش «انطباق با حقوق بشر» و «مغایرت با حقوق بشر» مواجه شد. واکنش‌های صورت‌گرفته بیشتر در دو رویکرد قابل تقسیم است: نگرش نخست شامل نهادهای حقوق بشری سازمان ملل متحد، نهادهای حقوق بشری جهانی غیردولتی مانند عفو بین‌الملل، دیده‌بان حقوق بشر، و دولت‌هایی مانند آمریکا، انگلیس، آلمان، اعضای اتحادیه اروپا و ترکیه و نهادهای غیردولتی حقوق بشری مانند کنگره حقوق بشر اوغورهاست که اقدامات چین را نقض آشکار حقوق بشر دانسته و آن را به شدت محکوم کرده است. نگرش دوم شامل دولت چین، سازمان کنفرانس اسلامی و برخی دولت‌های اسلامی مانند عربستان و پاکستان و دولت‌های همسو همچون روسیه، کوبا و کره شمالی، اقدامات دولت چین را موافق حقوق بشر و در راستای مبارزه با تروریسم جهانی، صیانت از امنیت و ارتقای حقوق بشر مسلمانان می‌دانند.

هدف اساسی پژوهش حاضر، توصیف و تحلیل چالش پیش‌آمده در تعامل دولت چین با مسلمانان در شین جیانگ ناشی از اجرای طرح مبارزه با برنامه چندبعدی مبارزه با تروریسم در ظاهر امر و اعمال محدودیت‌های شدید بر حقوق اقلیت مذهبی مسلمان است. در این راستا، این پرسش مطرح می‌شود که آیا رویه و سیاست اعمال‌شده دولت چین نسبت به مسلمانان شین جیانگ مغایر یا همسو با موازین حقوق بشر جهانی است؟ فرض بر این است که سیاست اتخاذی دولت چین دارای رویکردی مثبت به جهت مبارزه با اقدامات تروریستی و افراط‌گرایی است با موازین بین‌المللی و همسویی دارد؛ ازسوی دیگر دارای رویکردی منفی است، به جهت چینی‌سازی مسلمانان همراه با تخریب فرهنگ قومی و اسلامی و اعمال محرومیت‌ها و محدودیت‌های گسترده و هدفمند که مغایر با موازین حقوق بشر جهانی و قانون اساسی چین است.

بر این اساس، پژوهش حاضر در پی بررسی و تحلیل رویه و موضع‌گیری موافقان و مخالفان طرح چالشی دولت چین (دو رویکرد) در قبال مسلمانان منطقه شین جیانگ در پرتو موازین و اسناد حقوق بشری است؛ ازاین‌رو موضوع در چند بند از جمله وضعیت مسلمانان در چین، ریشه اختلافات این دولت با مسلمانان، اقدامات صورت‌گرفته دولت چین علیه آن‌ها، رویه و رویکرد موافقان و مخالفان اقدامات چین بررسی می‌شود.

1. وضعیت مسلمانان در منطقه شین جیانگ

چین از کشورهایی است که قومیت‌های زیادی را در خود جای داده است. براساس گزارش‌های رسمی ارائه شده به نهادهای حقوق بشری سازمان ملل متحد (CERD: Chinese Government's Follow-up Response, 2019)، 56 قومیت محلی و ملی در این کشور فعال هستند. قوم اصلی در چین، «هان» نام دارد و اصالتاً چینی خوانده می‌شود. جمعیت مسلمانان در کل سرزمین چین 50 تا 0 میلیون تخمین زده می‌شود. بیشتر مسلمانان در استان شین جیانگ زندگی می‌کنند. اقلیت مسلمانان حدود 10 فرقه هستند که عبارتند از: اقوام خویی، اویغور، قزاق، تاتار، ازبک، سالار، دانگ جیانگ، بائوآن، قرقیز و تاجیک. قوم «خویی» از نظر جمعیتی بیشترین تعداد مسلمان و اویغورها دومین اقلیت مسلمان هستند. مسلمانان حدود دو درصد از جمعیت چین را تشکیل می‌دهند (وزارت امور خارجه، 1368: 14).

در اواخر قرن نهم و اوایل قرن دهم میلادی و هم‌زمان با حاکمیت سلسله سامانیان (840-999)، اسلام در منطقه شین جیانگ گسترش یافت و مردم اویغور به آیین اسلام درآمدند. استان خودمختار شین جیانگ تقریباً معادل سرزمین ایران و یک‌ششم کل مساحت چین واقع در غرب این کشور با جمعیتی حدود سی میلیون نفر است که با هشت کشور مرز مشترک دارد. بافت جمعیت استان شین جیانگ دارای 45 درصد اویغور، 40 درصد قوم چینی هان بوده و مابقی از سایر اقوام هستند. این استان با عناوین مختلفی خطاب می‌شود: از منظر قوم مسلمان اویغورها «اویغورستان یا ترکستان شرقی» و از نظر دولت چین «ماندارین» (شین جیانگ یعنی تبعه، سرزمین و مرز جدید). اکثریت قاطع مسلمانان، سنی‌مذهب هستند (حدود 99 درصد) و در مرکز این استان (ارومچی) و سایر شهرها پراکنده‌اند. اویغورها در کشورهای قزاقستان، قرقیزستان، ازبکستان، ترکیه و برخی کشورهای دیگر نیز وجود دارند (گلدنی، 1385: 75؛ امام، 1397: 35-10).

در لغت‌نامه دهخدا از عنوان ترکستان شرقی و اویغور نام برده شده است: «ترکستان چین سرزمین وسیعی است که در مغرب چین قرار دارد. اویغور (ایغور، ایغر، ایغورها) قوم آسیایی ترک‌نژاد است که نخستین بار در قرن هفتم میلادی در اطراف رود جیحون سکنی گزیدند و اهمیت یافتند. آنان چندین شهر بنا کردند که از جمله قزاقوروم است. اویغورها به سرعت قلمرو خود را گسترش دادند و در اوایل قرن هشتم تمام مغولستان را از دست سلسله تانگ خارج ساخته و مملکتی تأسیس کردند که از 745 تا 856 میلادی دوام یافت. سپس به ترکستان شرقی و به قسمت‌هایی از سرزمین ایالت کنونی شین جیانگ

مهاجرت کردند. در آنجا مملکت دیگری تأسیس کردند که در قرن سیزدهم میلادی، مقهور مغول شد. امروز قسمت زیادی از سکنه شین‌جیانگ به زبان اویغوری تکلم می‌کنند و ممکن است از اعقاب اویغورها باشند (درگاه واژه‌نامه، لغت‌نامه دهخدا، 1399: 1).

کلمه اویغور در زبان ترکی قدیم به معنای «به‌هم‌پیوستن و مددکردن» است. خان‌ترک، اغوزخان، نه پسر داشته است که جمع آن‌ها را اویغور گفته‌اند (فضل‌الله، 1338). اویغورها در اثر همجواری با جاده ابریشم و ارتباط با مسلمانان، به تدریج از قرن دهم میلادی به دین اسلامی روی آوردند و بیشتر آن‌ها تا قرن شانزدهم مسلمان شناخته شدند. اسلام از آن زمان نقش مهمی در فرهنگ و هویت اویغور ایفا کرده است (مرادزاده، 1382؛ عباسی و خسروی، 1398: 21-50). براساس گزارش‌های اخیر حقوق بشری، جمعیت مسلمانان اویغوری که کانون اقدامات چین شده است، حدود یازده میلیون نفر است (Wye, 2018: 2).

در چین، امور دینی به‌ویژه دین اسلام تحت نظارت و کنترل سازمان امور ادیان چین و براساس سیاست‌های حزب کمونیست است و دولت مرکزی عاملدانه به دنبال عرضه اسلامی بی‌خطر و مسالمت‌آمیز با تفکرات حزب کمونیست است. به عبارتی، حکومت چین در صدد ارائه اسلامی شبیه اندونزی یا مالزی برای مسلمانان چین است (خبرگزاری حوزه، 1396: 3-2). بافت جمعیتی مسلمانان با محوریت قوم اویغور در منطقه شین‌جیانگ را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد: 1) مسلمانان عادی که براساس آیین اسلام و در رویکردی مسالمت‌آمیز با چینی‌ها و سایر اقوام در حال زندگی هستند؛ 2) جدایی‌طلبان که براساس ریشه‌های تاریخی و قومی، ادعای استقلال این منطقه و جدایی از چین را دارند؛ 3) گروه‌های تروریستی تحت حمایت برخی دولت‌ها که در قالب «حزب ترکستان اسلامی» در داخل و خارج از چین فعالیت دارند و همکاری‌های بسیار زیادی با گروه‌های القاعده و طالبان در افغانستان و داعش و گروه‌های تکفیری در سوریه داشته‌اند و به «داعش‌های چینی» معروف‌اند. این گروه از سوی آمریکا و انگلیس در فهرست گروه‌های تروریستی قرار گرفته‌اند.

2. ریشه اختلاف‌های دولت چین با مسلمانان شین‌جیانگ (قوم اویغور)

اقدامات اخیر چین به‌ویژه از سال 2017 در زمینه اعمال محدودیت‌هایی بر مسلمانان در استان شین‌جیانگ، منشأ واکنش‌های فراوانی در جامعه جهانی شده است. در کنکاشی مختصر می‌توان منشأ

اقدامات چین را در بستر تاریخی و اختلافات دیرینه دولت چین با مسلمانان اوغور جست‌وجو کرد. به نظر می‌رسد ماهیت قومی مسلمانان با سیاست‌های دولت سوسیالیستی - کمونیستی چین در طول سال‌ها تعامل، کنش و واکنش‌های متعدد نتوانسته در فرهنگ چینی حل شود، یا دولت چین پذیرای این قومیت با فرهنگ و باورهای متفاوت باشد. نتیجه این تعامل نه‌چندان پُرنسب، بروز تنش‌ها و اختلاف‌هاست. ریشه اصلی اختلاف‌ها به ادعای تاریخی حاکمیت قوم اوغور و دولت چین بر این سرزمین و حوادث ناگوار متعدد بازمی‌گردد. هرچند دولت چین با اعلام استقلال نسبی در قالب «منطقه خودمختار» کوشیده تا از این تنش بکاهد، اما به نظر می‌رسد همین استقلال نسبی خود منشأ مشکلات دیگر شده و در نهایت به اعمال مقررات سخت‌گیرانه و محدودیت‌های گسترده بر این قوم و بروز چالش نقض حقوق بشر در سطح جهانی انجامیده است.

شیوه برخورد چین یا اقوام مسلمان را می‌توان در سه دوره توصیف کرد:

1. پیش از انقلاب فرهنگی: اعلام استقلال ترکستان شرقی (اوغورستان مسلمان) در سال‌های 1933 و 1944 با هدایت و مدیریت اوغورها و سرکوب گسترده آن‌ها توسط دولت چین؛
2. دوران انقلاب فرهنگی: (از 1949 تا 1979): سیاست سخت‌گیرانه و مبارزات ضد دینی بین سال‌های 1950 تا 1979، تبلیغ حزب کمونیست تحت رهبری جیانگ زمین، ممنوعیت فعالیت‌های مذهبی و اعمال محدودیت‌های فراوان و سیاست چینی‌سازی حداکثری مسلمانان، آزار و شکنجه مبلغان دین، تغییر بافت جمعیتی و انتقال قوم هان چینی به استان شین‌جیانگ، و اعمال سیاست‌هایی برای ترویج وحدت فرهنگی چینی؛
3. دوران پس از انقلاب فرهنگی (از 1980 به بعد): سیاست منعطف و اعطای استقلال و آزادی مذهبی بیشتر، رویکرد لیبرالی، نگرش توسعه، دلجویی از خسارت‌های وارده به مسلمانان، تأسیس مساجد و مراکز مذهبی بسیار زیاد، رونق اقتصادی، آزادی فعالیت‌های مذهبی، تا زمانی که اغتشاش‌های جدایی‌طلبانه از 1996 آغاز شد.

در دوره سوم، با رشد گرایش‌های استقلال‌طلبی و افراط‌گرایی که منجر به تنش‌هایی از سال 1996 تا 2014 شد، شاهد افزایش تظاهرات، اعتصاب‌ها، وقایع تروریستی در چین، اعلام موجودیت حزب تروریستی ترکستان شرقی، تأسیس «کنگره جهانی اوغورها» در آلمان و رفتار خشونت‌آمیز دولت چین هستیم؛ از این‌رو در این دوره، مسلمانان اوغوری بیشترین تنش‌ها را با دولت پیدا کردند

و دولت چین وارد سیاست جدیدی شد و با بازگشت به سیاست سخت‌گیرانه در دوران انقلاب فرهنگی، سیاست چینی‌سازی کامل قوم اویغور و سایر مسلمانان را در پیش گرفت و برنامه معروف «مبارزه با سه شر یا شیطان را آغاز کرد: تروریسم، افراط‌گرایی و استقلال‌طلبی»¹.

در این راستا و در جهت اجرای این برنامه و سیاست، قانون مبارزه با تروریسم در 27 دسامبر 2015، در مجلس ملی چین به تصویب رسید و تعریف گسترده‌ای از «تروریسم» و «فعالیت‌های تروریستی» در ماده 313 ارائه شد که به محدودیت‌های آزادی رفت‌وآمد و اعتقادات مذهبی انجامید. همچنین آیین‌نامه اجرایی خاصی توسط منطقه خودمختار شین‌جیانگ با ابتکار حزب کمونیست در 9 اکتبر 2018 به تصویب رسید و دایره مبارزه با تروریسم را به مبارزه با «افراط‌گرایی دینی و قومی» گسترش داد. در واقع، به موجب ماد 14 این آیین‌نامه، «ارتباط مستقیمی میان اعمال مذهبی، رشد افراط‌گرایی و تروریسم برقرار شد» (PCXUA, 2018).

با آغاز سیاست جدید چین علیه مسلمانان در شین‌جیانگ از سال 2014 و شدت گرفتن آن در سال 2017، فرایند چینی‌سازی حداکثری مسلمانان اویغور در دستور کار حزب کمونیست قرار گرفت. این سیاست و طرح جدید دو هدف کوتاه‌مدت و بلندمدت را دنبال می‌کند: اهداف کوتاه‌مدت شامل (1) خشکانیدن ریشه‌های تروریسم، سرکوب و نابودی فعالیت‌های تروریستی هدایت‌شده از سوی حزب ترکستان شرقی که مورد حمایت بازیگران خارجی نیز هستند؛ (2) از بین بردن اندیشه‌ها و فعالیت‌های جدایی‌طلبی در داخل و خارج از کشور؛ (3) ریشه‌کن کردن اندیشه‌ها و عقاید متعصبانه، افراط‌گرایی و تکفیری. اهداف بلندمدت شامل چینی‌سازی مسلمانان، پرورش نسل جدیدی از مسلمانان با رنگ‌وبوی فرهنگ و زبان چینی، پرورش مسلمانانی عادی و بی‌خطر و ساکت، حل شدن در فرهنگ و تمدن چینی، از بین بردن قومیت‌گرایی، تأکید و تمرکز بر سیاست وحدت ملی و یکپارچه‌سازی ملت، نابودی یا کم‌رنگ کردن تدریجی فرهنگ و ارزش‌های اسلامی.

سیر تاریخی شکل‌گیری اختلافات این‌گونه است که اویغورها نخستین جمهوری ترکستان شرقی را در سال 1933 تأسیس کردند که سال بعد سرکوب شد و در سال 1944 شورش ایلی منجر به اعلام دومین جمهوری ترکستان شرقی شد که با کمک شوروی در سال 1949 از میان رفت و دوباره چین بر این منطقه مسلط شد. بعدها منطقه خودمختار شین‌جیانگ در سال 1955 تأسیس شد و دولت برای

1. Battling the 'three evil forces: terrorism, religious extremism and separatism

از بین بردن انگیزه استقلال طلبی و با هدف برهم زدن ترکیب جمعیتی، دست به انتقال قوم «هان» به شین جیانگ زد. دولت چین از دهه 1950 تا 1970، جمعیت قوم «هان» چینی در شین جیانگ را از 7 درصد به 40 درصد افزایش داد و در نتیجه تنش های قومی را تشدید کرد. در اواخر دهه 1950 و اوایل دهه 1960 بسیاری از اویغورها، قزاق ها و سایر اقلیت ها از کشور فرار کردند.

تنش ها بین قوم مسلمان و دولت چین با ورود اویغورها به افغانستان برای کمک به شوروی و متقابلاً کمک دولت چین به مجاهدان افغان در مقابل شوروی رنگ تازه ای به خود گرفت. این تنش به استان شین جیانگ کشیده شد و در طول دهه 1980 منشأ چندین تظاهرات مسلمانان اویغوری علیه دولت چین شد. به دنبال آن، رویه و سیاست چین در قبال اویغورها دچار تغییرات عمده ای شد و به سمت محدودسازی بسیار سخت علیه این قوم و برخی اقوام مانند قرقیز و قزاق نیز پیش رفت که بیشتر در قالب نقض آزادی های مذهبی و حقوق بشر جلوه یافت. اعمال محدودیت های بیشتر و بی اعتمادی به قوم اویغور، به خودی خود تنش ها و درگیری هایی را ایجاد کرد که از دهه 1990 تا 2014 در اوج خود قرار داشت. در این دوران شاهد تظاهرات و درگیری های شدیدی میان طرفین بودیم. در این دوران، فعالیت های تروریستی و بمب گذاری ها، ترور و آشوب از جانب شاخه اویغورهای تروریست و جدایی طلب و در نتیجه کشتار قوم هان چین، نیروهای دولتی و پلیس و حتی مسلمانان افزایش یافت و از آن سو، رفتار دولت چین رنگ خشونت، مجازات، سرکوب، اعدام، زندان، انواع محدودیت های قومی و مذهبی به خود گرفت. در این دوران سخت و پرتنش، بیش از 50 حادثه تروریستی در نقاط مختلف چین رخ داد که بیشترین آن در سال 2014 بوده است. در سال های 2015 تا 2017 نیز حوادث دیگری رخ داد اما کمتر از قبل بود. آثار تنش ها به خارج چین نیز سرایت کرد. برای مثال در 30 اوت 2016، سفارت چین در قرقیزستان توسط یک اویغور مورد اصابت قرار گرفت. بمب گذاری بانکوک، در واکنش به اخراج 100 پناهجوی اویغوری از تایلند در سال 2015 رخ داد.

چالش ها و تنش های ایجاد شده از دهه 1990 تا 2017 باعث شد تعاملات دولت چین با این منطقه خودمختار به سردی بگراید و خصومت دیرینه مبنی بر استقلال و خودمختاری سرزمینی افزایش یابد، چراکه هنوز قوم اویغور ادعای تاریخی حکمرانی بر این منطقه را دارد و مردم خود را جدا از فرهنگ و تمدن چینی می دانند و مدعی اند که سرزمین شان به اشغال چینی ها درآمده است. به عبارتی، شاید چین توانسته باشد حاکمیت خود را بر این منطقه به کرسی بنشانند و بر جسم و خاک آن ها حکومت کند، اما

توانسته بر روح و قلب آن‌ها تسلط یابد و همچنان این دعوای قدیمی و تاریخی، به‌طور زیرپوستی باقی مانده و هرازچندگاهی سر ز پوستین درمی‌آورد و چهره جدیدی به خود می‌گیرد.

3. اقدامات دولت چین علیه مسلمانان شین‌جیانگ

با پذیرش اینکه اختلاف‌ها و کشمکش‌ها میان اویغورهای مسلمان سابقه تاریخی دیرینه‌ای دارد و همواره در دوره‌های مختلف منشأ بحران‌هایی برای دولت چین شده است، این دولت با ارائه طرحی اساسی در 2015 و اجرای عملی آن در 2017 تصمیم گرفت این موضوع را - به‌زعم خود - برای همیشه حل کند. سیاست و طرح جدید دولت عبارت است از: «چینی‌سازی مسلمانان با تمرکز بر قوم اویغور»؛ در رویکردی حداقلی تبدیل آن‌ها به مسلمانان عادی و شهروندان خوب و مطیع، و در رویکرد حداکثری آرمان‌گرایانه، تبدیل کردن‌شان به چینی.

سیاست و طرح نوین چین در قالب مبارزه با سه شیطان طراحی و توجیه شده است. در واقع چین بنا دارد یا یک تیر چند هدف را نشانه بگیرد. در این طرح، اهداف و انگیزه‌های فراوانی نهفته است که در مباحث پیشین در قالب اهداف کوتاه‌مدت و بلندمدت بیان شد، اما این طرح در قالب‌ها و رویه‌های مختلفی پیاده‌سازی شده است که با ترکیبی از مبارزه با تروریسم، افراط‌گرایی، جدایی‌طلبی (جنبه مثبت) از یک‌سو و نقض حقوق بشر (جنبه منفی) از سوی دیگر همزمان شده است. در واقع، سیاست‌مداران چین از موقعیت مناسب مبارزه جامعه جهانی با تروریسم بهترین استفاده را می‌برند تا ضمن اقدام علیه فعالیت‌های تروریستی، هدف پنهان خود یعنی چینی‌سازی مسلمانان را به سرانجام برسانند. پس از یازده سپتامبر 2011 و مشخص شدن اینکه بیست نفر از زندانیان زندان گوانتانامو اویغوری هستند، دولت چین به بهانه مبارزه با تروریست، مسلمانان اویغور را مورد تاخت و تاز قرار داد.

طرح و سیاست چین در قبال مسلمانان با تمرکز بر قوم اویغور، قزاق و قرقیز با توجیه «مبارزه با سه شیطان» که منشأ چالش‌های حقوق بشری واقع شده است، براساس اسناد چهارصدگانه فاش شده معروف به «اسناد شین‌جیانگ» (Ramzy and Buckley, "The Xinjiang Papers", 2019) است که در سال 2019 توسط یکی از منابع داخلی حزب کمونیست به نیویورک تایمز ارسال شد و بنا به گزارش‌های مستند نهادهای حقوق بشری و برخی دولت‌های غربی، دارای ابعاد، شیوه‌ها، اشکال و روش‌های متنوع و متعدد ذیل است:

1. تأسیس اردوگاه‌های بازاندیشی عقیدتی، سیاسی و حرفه‌ای: دولت چین به طور علنی از 25 ژانویه 2018 شروع به قراردادن مسلمانان در «اردوگاه‌های بازآموزی اجباری» کرده است. این اردوگاه‌ها تحت شرایط ویژه و با سیستم حاکم بر زندان‌ها مدیریت می‌شوند. براساس گزارش‌ها، اسناد، فیلم‌ها و مصاحبه‌ی افراد بازداشت‌شده‌ای که مبنای قطعنامه‌های حقوقی بشری نیز قرار گرفته است، بیش از 100 اردوگاه ایجاد و بیش از یک میلیون مسلمان در این اردوگاه‌ها مورد بازآموزی عقیدتی و سیاسی قرار می‌گیرند. با انتشار «اسناد شین جیانگ»، دولت چین مجبور شد اعتراف کند که چنین اردوگاه‌هایی وجود دارد، اما فقط برای بازآموزی شغلی است، نه شکنجه و بازداشت. افرادی به اردوگاه فرستاده می‌شوند که حزب کمونیست چین تشخیص دهد با یکی از مصادیق سه‌گانه‌ی شیطانی مرتبطاند و شامل تمامی سنین اعم از کودکان نیز می‌شود. در این اردوگاه‌ها اقدامات مختلفی صورت می‌گیرد مانند بازداشت، کار اجباری، حبس، بازجویی، آموزش زبان چینی، آموزش حرفه، فرهنگ و زبان چینی و آموزه‌های کمونیست، شست‌وشوی مغزی، بازآموزی عقیدتی و سیاسی، و کنترل و نظارت پلیسی و امنیتی. دوره‌ی اردوگاه معمولاً یک سال و حتی بیشتر طول می‌کشد و پس از این دوران نیز افراد کاملاً تحت کنترل هستند یا در یکی از کارخانه‌ها و شرکت‌های تولید کالای چینی مشغول کار می‌شوند و حق خروج از آنجا را ندارند.
2. تخریب مساجد و مراکز مذهبی: براساس تصاویر ماهواره‌ای بیش از بیست مسجد، مراکز مهم مذهبی، و بافت سنتی و مذهبی شهرهای استان شین جیانگ تخریب شده است.
3. تأسیس مدارس شبانه‌روزی چینی: دولت چین با هدف مهندسی فرهنگی و تغییر سنت‌ها و باورهای مسلمانان و پرورش نسل جدید براساس آیین چینی، مدارس شبانه‌روزی رایگان اجباری برای کودکان مسلمان تأسیس کرده است. برنامه درسی و آموزشی این مدارس همچون قوم هان چینی است و انجام هرگونه رفتار و اعمال مسلمانی ممنوع است. این اقدام با هدف بازآموزی و جداکردن کودکان از ریشه‌های فرهنگی و دینی اقلیت مسلمان اویغور صورت می‌گیرد. این دانش‌آموزان هر دو هفته یک بار می‌توانند خانواده‌هایشان را ملاقات کنند.
4. به‌کارگیری اجباری مسلمانان در شرکت‌ها و کارخانه‌های چینی: بسیاری از بازداشت‌شدگان پس از طی دوره‌ی بازآموزی مجبور می‌شوند در یکی از شرکت‌های تجاری، کارخانه‌ها و مؤسسه‌های تولیدی چین با حقوق ماهانه حداکثر 250 دلار مشغول کار شوند و حتی برخی از آن‌ها حق خروج و ارتباط با دنیای خارج را ندارند.

5. تعطیلی بسیاری از مناسبت‌ها و مراسم مذهبی: اجرای بسیاری از احکام اسلامی در ملأعام و استفاده از کلام‌های اسلامی در کوچه و بازار ممنوع است. نماز جماعت بسیار محدود و با ترکیب کهن‌سالان برگزار می‌شود و امامان جماعت باید اسامی افراد شرکت‌کننده در نماز را به پلیس اعلام کنند. بسیاری از اعمال مذهبی و قومی می‌تواند در ردیف رفتارهای «افراط‌گرایانه» تفسیر و به شدت با آن مخالفت شود.

6. حذف بسیاری از شعائر و نشان‌های اسلامی: دولت چین بیشتر نمادها و نشان‌های اسلامی را از شهرها و اماکن مذهبی حذف کرده است مانند حذف ستاره و هلال از سر در مساجد و علائم و تصاویر مذهبی در زندگی مردم. استفاده از ریش بلند برای مردان یا حجاب خاص و کاملاً پوشیده اسلامی برای زنان نیز ممنوع شده است.

7. اعمال محدودیت‌ها و سلب آزادی‌های مذهبی: دولت چین با ادعای مبارزه با افراط‌گرایی و خشکاندن ریشه‌های تروریسم و تعصب‌های مذهبی و قومی، بیشتر فعالیت‌های مذهبی اعم از مناسک ماه رمضان و حج، مراسم سوگواری یا اعیاد مذهبی را محدود کرده است.

8. کنترل تمامی اویغورهای مسلمان با سیستم‌های هوشمند پیشرفته در داخل و خارج از کشور: قطع ارتباط اویغورها با خارج از کشور اعم از منع مکالمه و فیلترینگ اینترنت، جمع‌آوری اطلاعات کامل تمامی افراد و ثبت در پایگاه اطلاعاتی، انجام آزمایش‌های انگشت‌نگاری و دی‌ان‌ای، نصب دوربین در تمامی مکان‌های شهر حتی منازل، نصب برنامه‌های جاسوسی در گوشی‌های موبایل، کنترل و بازرسی در هر جای شهر، استقرار پایگاه‌های پلیس، نصب کد QR بر درب آپارتمان‌ها که پلیس به راحتی می‌تواند تصاویر ساکنان را ببیند (Global Information Society Watch, 2019: 3-6).

9. اعمال فشار به کشورهای همسایه برای بازگرداندن پناهجویان یا مقیمان اویغوری در خارج از کشور: دولت‌های کامبوج، تایلند، مالزی، قزاقستان، عراق، قرقیزستان، ازبکستان، مصر، افغانستان، اندونزی و کشورهای دیگر به دستور چین مجبور به بازگرداندن اویغورهای فراری و پناهنده به چین شدند.

10. بازداشت، شکنجه، حبس، اعدام و مجازات: بسیاری از اویغورها و حتی قزاق‌ها، قرقیزها و سایر مسلمانان قومی ترک‌تبار و همچنین برخی اتباع خارجی مانند قزاقستانی با اتهام جدایی‌طلبی، آشوبگری، نقض امنیت ملی، خیانت به کشور، فعالیت‌های تروریستی و افراط‌گرایی بدون رعایت تشریفات دادرسی عادلانه و خارج از نظارت بین‌المللی و پاسخ‌ندادن به نهادهای حقوق بشری، مورد بازداشت، شکنجه، حبس، اعدام و مجازات قرار می‌گیرند.

11. **نظامی سازی و امنیتی کردن استان شین جیانگ:** پس از ورود چن کوانگو، دبیر حزب کمونیست تندرو در استان از سال 2016، تعداد نیروهای نظامی و پایگاه‌های پلیس در این استان چندین برابر شده است. تمامی این اقدامات تحت لوای برنامه مبارزه با تروریسم، افراط‌گرایی و جدایی طلبی توسط دولت چین بدون توجه به فشار جامعه بین‌المللی و نهادهای حقوق بشری ملی و بین‌المللی انجام می‌گیرد که در کم‌وکیف آن بین دولت چین و مخالفان این طرح، اختلاف‌های اساسی وجود دارد و منجر به موضع‌گیری‌های موافق و مخالف میان دولت‌ها و مراجع حقوق بشری شده است.

4. چالش‌های حقوق بشری در روبه نهادهای حقوق بشری

سیاست‌ها و اقدامات دولت چین در استان شین جیانگ علیه مسلمانان در عرصه ملی و بین‌المللی با واکنش‌های متفاوتی روبه‌رو شده است. برخی موضع‌گیری‌ها با انگیزه‌ها و اهداف مختلفی همراه بوده است. به‌رغم تنوع واکنش‌ها، بیشتر بر دو رویکرد قابل‌تقسیم هستند: 1) رویکرد نقض حقوق بشر؛ 2) رویکرد انطباق با حقوق بشر.

4-1- رویکرد نقض حقوق بشر

در این رویکرد شاهد روبه نهادها و سازمان‌های مدنی، ملی و بین‌المللی هستیم و ضمن تأیید فعالیت‌های ضد تروریستی دولت چین، براساس مستندات متقن و مدارک موجه مانند «400 سند شین جیانگ» اصرار دارند مقامات پکن در سایه توجیه مبارزه با تروریسم، اهدافی پنهانی را نیز دنبال می‌کنند و رویکرد مبارزه با افراط‌گرایی و تروریسم اساساً پوششی است برای چینی‌سازی مسلمانان. از این منظر، اقدامات اتخاذشده بسیار فراتر از مبارزه علیه فعالیت‌های تروریستی بوده است که منجر به نقض حقوق بنیادین اقلیت مسلمان به‌ویژه اویغوری‌ها شده است. البته برخی از این طیف، ضمن محکوم‌کردن اقدام دولتمردان چین، در پی تأمین اهداف و اغراض تجاری و سیاسی خود نیز هستند مانند امریکا و ترکیه.

4-1-1. روبه نهادهای حقوق بشری سازمان ملل متحد

4-1-1-1. شورای حقوق بشر

شورای حقوق بشر با تعیین «گزارشگران موضوعی» و برنامه «بررسی دوره‌ای جهانی»، وضعیت حقوق بشر در چین را با تمرکز بر مسلمانان در شین جیانگ بررسی کند که در ادامه به‌طور مختصر به برخی از این‌ها گزارش‌ها پرداخته می‌شود.

c گزارش بررسی دوره‌ای جهانی 26 دسامبر 2018¹

این گزارش مرتبط با موضوعات مختلف حقوق بشر در چین است که بخش‌هایی از آن به وضعیت مسلمانان شین جیانگ و رفتارهای ضد حقوق بشری دولت چین نسبت به آن‌ها اشاره دارد. در این گزارش، اکثریت اعضای شورا و نمایندگان دولت‌ها ضمن انتقاد شدید از تأسیس مراکز بازآموزی سیاسی، بازداشت خودسرانه مسلمانان، اعمال محدودیت بر انجام اعمال دینی، استحاله فرهنگ بومی و قومی مسلمانان، طراحی نظارت پیشرفته الکترونیکی علیه زندگی عمومی و خصوصی مردم و سایر اعمال خشونت‌آمیز، از دولت چین می‌خواهند به سرعت به این طرح و سیاست پایان دهد و به اسناد حقوق بشری در مورد اقلیت‌های مذهبی و قومی پایبند باشد.

c گزارش گزارشگران موضوعی شورای حقوق بشر (12 نوامبر 2018)²

محور اساسی این گزارش بر وضع محدودیت‌های شدید علیه مسلمانان پیرو تصویب آیین‌نامه‌ای 52 ماده‌ای توسط کمیته دائمی کنگره سیزدهم مردم منطقه خودمختار شین جیانگ در 9 اکتبر 2018، متمرکز شده است. هدف اعلام‌شده این آیین‌نامه در ماده نخست چنین بیان شده است: «مهار و ریشه‌کن کردن افراط و تفریط، جلوگیری از افراط‌گرایی و ایجاد ثبات اجتماعی و صلح و نظم پایدار» (PCXUA, 2018).

گزارشگران موضوعی معتقدند مقامات حزب کمونیست با درج عمده عبارات کلی و مبهم «افراط‌گرایی» به راحتی و با اعمال سلیقه، کوچک‌ترین رفتارهای مذهبی مردم را به افراط‌گرایی و جدایی طلبی تفسیر کرده و آن را مبنایی برای بازداشت بی دلیل و بدون اعمال فرایند دادرسی منصفانه و انتقال به اردوگاه‌های تلقین سیاسی و عقیدتی قرار می‌دهند. هدف نهایی آیین‌نامه، یکدست شدن جامعه، ساختن «دین چینی»، تأسیس مراکز آموزش مجدد، یا آموزش شغلی و حرفه‌ای و پوششی برای تغییر باورهای ریشه‌ای مسلمانان و استحاله کردن آنان در فرهنگ چینی است. چنین اقداماتی کاملاً مغایر تعهدات حقوق بشر بین‌المللی و قانون اساسی چین به ویژه درباره حقوق اقلیت‌های قومی، زبانی و مذهبی است.

1. Human Rights Council, Report on China 2018

2. Human Rights Council: Report of Mandates of the Working Group, 2018

4-1-1-2. کمیته رفع هر نوع تبعیض نژادی سازمان ملل متحد

این کمیته براساس ماده 9 کنوانسیون رفع هر نوع تبعیض نژادی مصوب 1965 مجمع عمومی سازمان ملل، وضعیت رفتار دولت‌ها را در این زمینه بررسی می‌کند.

c گزارش 13 اوت 2018¹

در این گزارش، کمیته رفع اشکال تبعیض نژادی، اقدامات چین را مصداق بارز نقض حقوق بشر دانسته و خواستار پایان یافتن بازداشت‌های گسترده غیرقانونی و رفع محدودیت‌های مذهبی علیه مسلمانان در شین‌جیانگ شده است. اصلاحات اخیر در قانون جزا، قانون امنیت ملی 2015، قانون مبارزه با تروریسم 2016، قانون امنیت سایبری 2017 و قانون و مقررات امور مذهبی اصلاح‌شده در سال 2018، تعریف‌های نادرست و بسیار گسترده‌ای را در مورد جرایم امنیت ملی مربوط با مفهوم و مصادیق «تروریسم» و «افراط‌گرایی» ارائه کرده است که امکان تعقیب، محکومیت، سوءاستفاده، بازداشت خودسرانه و رفتار تبعیض‌آمیز را فراهم می‌آورد. در این راستا، ایجاد اردوگاه‌های بازآموزی با هدف تلقین‌های سیاسی و فرهنگی و نگهداری اجباری بیش از یک میلیون نفر از مسلمانان شین‌جیانگ، مغایر اهداف کنوانسیون و مقررات حقوق بشری است. کمیته از دولت چین تقاضا می‌کند هرگونه سیاست تبعیض‌آمیز درباره مسلمانان و سایر اقلیت‌ها را لغو کند و گزارش‌های دقیق‌تری را از وضعیت اردوگاه‌های بازآموزی و محدودیت‌های اعمال‌شده علیه مسلمانان به کمیته ارائه دهد و متعهد به اجرای مفاد کنوانسیون علیه تبعیض نژادی شود.

c گزارش 19 سپتامبر 2018²

یکی از بخش‌های مهم بند سوم این گزارش، به ارزیابی اقدامات و سیاست‌های دولت چین در قبال مسلمانان اویغوری پرداخته و از دولت چین می‌خواهد به کلیه اعدام‌ها، مرگ‌ها، اتهام‌ها، شکنجه و بدرفتاری، و آزار و اذیت مسلمانان پایان دهد و به‌سرعت اردوگاه‌های بازآموزی سیاسی و نظام کنترل دیجیتال زندگی مسلمانان را تعطیل کند. در نهایت اعضای کمیته معتقدند محدودیت‌های امور مذهبی، و فرهنگ قومی و نژادی مسلمانان نقض آشکار کنوانسیون و سایر اسناد حقوق بشری

1. CERD: Report of China, 2018

2. CERD: Report of Concluding Observations on China, 2018

محسوب می‌شود و از دولت چین می‌خواهد به کارشناسان مستقل اجازه دهد تحقیقاتی را در مورد وضعیت اقلیت‌های قومی در بازداشت انجام دهند.

3-1-1-4. گزارش کمیسر عالی ملل متحد در 27 اوت 2018¹

بندهایی از این گزارش به‌طور ویژه به تشریح وضعیت اقلیت‌های مذهبی و بومی و مسلمانان پرداخته است و ضمن انتقاد از رفتار تبعیض‌آمیز دولت چین، از این دولت می‌خواهد قانون جامع ضد تبعیض را به‌سرعت وضع کرده و به دستگیری و بازداشت خودسرانه و ناپدیدشدن‌های اجباری مسلمانان اویغوری و سیاست سخت‌گیرانه مذهبی آموزش اجباری فرهنگ و زبان چینی پایان دهد. همچنین ایجاد «دهکده‌های جدید سوسیالیستی» در استان‌های غربی و مناطق خودمختار (از جمله شین‌جیانگ) بدون رضایت مردم این مناطق را نگران‌کننده خوانده است.

2-1-4. اتحادیه اروپا

متأثر از روابط و تعاملات متنوع و گسترده اتحادیه اروپا و چین، این اتحادیه در قطعنامه‌های متعددی از سال 2014 در پی تشدیدشدن تنش‌ها بین مسلمانان شین‌جیانگ با دولت چین، اقدام به صدور چندین قطعنامه علیه سیاست‌های چین کرد که به دو مورد اخیر آن اشاره می‌شود.

1-2-4. قطعنامه پارلمان اروپا درباره اقلیت‌های قومی و مذهبی در چین (18 آوریل 2019)²

در این قطعنامه بر قطعنامه‌های پیشین و توافقات متعدد با دولت چین در زمینه رعایت حقوق اقلیت‌ها و مسلمانان تأکید می‌شود، و نیز بر اینکه اقدامات چین و برنامه مبارزه با سه شیطان به‌رغم آثار مثبت، در عمل با سوءاستفاده از آن، سبب نقض حقوق مسلمانان شده است و در تعارض با حقوق اقلیت‌های مذهبی و قومی و موازین حقوق بشر جهانی قرار دارد. این قطعنامه از شورای وزیران تقاضای اعمال تحریم‌های هدفمند را علیه دولت چین دارد و از این دولت می‌خواهد به برنامه سرکوب مسلمانان پایان دهد. این قطعنامه خطاری است به دولت چین تا حقوق اساسی و بنیادین مسلمانان را براساس قانون اساسی چین و تعهدات بین‌المللی حقوق بشری رعایت کند.

1. UNHCHR: Compilation on China, 2018

2. European Parliament: Resolution on China, situation of religious and ethnic minorities, 2019

2-2-1-4. قطعنامه پارلمان اروپا در مورد وضعیت اویغورها در چین (19 دسامبر 2019)¹

در این قطعنامه ضمن تکرار موضوعات در قطعنامه پیشین، مباحث جدیدتر با ادبیات تندتری مطرح و از دولت چین تقاضا می‌شود در اسرع وقت اجازه بازدید آزادانه از اردوگاه‌ها و زندان‌ها را به بازرسان بین‌المللی صادر کند؛ چراکه بازداشت‌های خودسرانه، شکنجه و انواع بدرفتاری‌ها در اردوگاه‌های بازآموزی سیاسی به‌عنوان «بزرگ‌ترین زندان جهان»، علیه مسلمانان اعمال می‌شود و آزادی مذهبی آنان با تأسیس پایگاه اطلاعاتی، آزمایش‌های دی‌ان‌ای، انگشت‌نگاری، اسکن چشم و سیستم‌های هوشمند نظارتی، تحت فشار و کنترل قرار دارد. همچنین این قطعنامه از کشورهای عضو درباره اعمال تحریم‌هایی علیه چین دعوت به عمل می‌آورد. در واقع، پارلمان اروپا با صدور این قطعنامه غیرالزام‌آور و سیاسی، برنامه هدفمند چین علیه مسلمانان را به شدت محکوم می‌کند و اعلام می‌دارد اقدامات چین نقض‌کننده موازین بین‌المللی حقوق بشر بوده و این کشور نمی‌تواند به بهانه مبارزه با تروریسم، دست به پاک‌سازی نژادی و مذهبی و حذف فرهنگ و ارزش‌های مسلمانان بزند.

3-1-4. سازمان‌های غیردولتی ملی و بین‌المللی

نهادهای ملی و بین‌المللی غیردولتی نقش مهمی در جمع‌آوری اسناد و اطلاعات دارند و ارتباط نزدیک‌تری با مسلمانان مورد آسیب در چین داشته‌اند که به برخی از آن‌ها و اقدامات‌شان اشاره می‌شود.

1-3-1-4. دیده‌بان حقوق بشر

دیده‌بان حقوق بشر تاکنون گزارش‌های فراوانی را علیه اقدامات دولت چین، به سازمان ملل متحد ارسال و منتشر کرده است که از جمله مهم‌ترین آن‌ها، گزارش منتشره در 9 سپتامبر 2018 با عنوان «ریشه‌کن‌کردن ویروس‌های ایدئولوژیک: کمپین سرکوب چین علیه مسلمانان شین‌جیانگ» است (Human Rights Watch, 2018: 2). در این گزارش‌ها دقیقاً بر همان مطالب مندرج در گزارش‌های نهادهای حقوق بشری سازمان ملل و قطعنامه‌های اتحادیه اروپا تأکید می‌شود. همچنین با استناد به شاهدان عینی و گزارش‌های معتبر دریافتی، جزئیات بیشتری را از اقدامات دولت چین فاش و تأکید می‌کند سیاست‌های چین در قبال مسلمانان «سازوکاری گسترده، منظم و هدفمند برای نقض حقوق بشر» به شمار می‌رود و همواره از دولت‌ها تقاضای اتخاذ اقداماتی علیه چین از جمله «تحریم‌های هدفمند» و بازدید از شین‌جیانگ دارد.

1. European Parliament: Resolution on the situation of the Uyghurs in China, 2019

4-1-3-2. عفو بین‌الملل

عفو بین‌الملل نیز به‌طور مشابه در مورد اقدامات دولت چین علیه اقلیت‌های قومی مسلمانان در شین‌جیانگ گزارش‌های متعددی را با این محتوا منتشر کرده است که صدها هزار نفر از مسلمانان در اردوگاه‌های امنیتی، بازداشت شده و مورد شکنجه، بازآموزی عقیدتی و بدرفتاری قرار می‌گیرند (Amnesty International, China, 2019).

4-1-3-3. کنگره جهانی اویغور

«کنگره جهانی اویغور» توسط بسیاری از اویغوری‌های مسلمان که در اثر فشارها و محدودیت‌های دولت چین به سایر کشورها پناهنده شده‌اند، در سال 2004 در مونیخ آلمان تأسیس شد (World Uyghur Congress, 2018: 2). این کنگره بیشتر گزارش‌های حقوق بشری را براساس مستندها، فیلم‌ها، مصاحبه‌ها با افراد بازداشت‌شده پس از آزادی، خانواده‌های اویغوری داخل و خارج از چین، و فعالان و مدافعان حقوق بشر تهیه و به سازمان‌های بین‌المللی حقوق بشر ارسال می‌کند. یکی از دبیران کنگره، خانم ربیعه قدیر است که پیش‌تر نماینده مجلس خلق چین بوده و با استعفا از مجلس به این کنگره پیوسته است. کنگره ادعا می‌کند هدفش نهادینه‌سازی دموکراسی و حقوق بشر در استان شین‌جیانگ، صیانت از سنت‌ها و فرهنگ اویغوری و حمایت از خودمختاری مسلمانان و عدم دخالت دولت چین در مدیریت این منطقه خودمختار است؛ هرچند چین مدعی است این کنگره تحت حمایت کامل آمریکا و در خدمت اغراض این کشور علیه چین و مسلمانان اقدام می‌کند. اغلب گزارش‌های این کنگره بسیار تند و مملو از وقوع جنایت علیه بشریت و نقض حقوق بنیادین بشری مسلمانان اویغوری توسط دولت چین است و همواره از دولت و نهادهای بین‌المللی تقاضای مداخله و اعمال فشار بر دولت چین برای پایان‌دادن به اقدامات ضد حقوق بشری دارد.

4-1-3-4. پروژه حقوق بشر اویغور

مرکز مدیریت این پروژه در واشینگتن و تحت حمایت مالی آمریکا قرار دارد (Uyghur Human Rights Project, 2020). این پروژه نیز همچون کنگره جهانی اویغور در حال جمع‌آوری گزارش‌ها و مستندات از وضعیت اویغورها در چین و نحوه برخورد دولت چین با آن‌هاست. مؤسسان این مرکز به‌شدت در پی نهادینه‌سازی استقلال مذهبی، قومی و فرهنگی مسلمانان اویغور در چین هستند و معتقدند چین در حال

نابودی قوم اوغوری و تبدیل آن‌ها به قوم هان چینی است و برنامه دولت چین، نقض فاحش حقوق بشر و نادیده گرفتن تمام موازین بین‌المللی حقوق بشری و حقوق اقلیت‌های مذهبی و قومی است.

4-1-4. موضع‌گیری دولت‌ها

کشورهایی که دفاع از حقوق بشر را یکی از دغدغه‌های اصلی برای شهروندان خود و سایر ملت‌ها می‌دانند و نسبت به نقض حقوق بشر در هر جایی از دنیا واکنش نشان می‌دهند، نسبت به برنامه و سیاست چین نیز انتقاد کرده‌اند. در هشتم جولای 2019، تعداد 23 کشور اروپایی، غربی و ژاپن با ارسال بیانیه مشترکی به شورای حقوق بشر سازمان ملل و کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل از چین خواستند اردوگاه‌های شین جیانگ را تعطیل کند و ضمن انتقاد شدید از نقض حقوق بشر، خواستار پایان دادن به بازداشت‌های گسترده مسلمانان شدند و از نظارت فراگیر و سرکوب ابراز نگرانی کردند (Human Rights Council, Letter of 23 States, 2019).

برخی کشورها از جمله آمریکا، انگلستان، آلمان و ترکیه واکنش عمیق‌تری انجام داده‌اند که به دو مورد اشاره می‌شود:

4-1-4-1. آمریکا

مقامات و نهادهای متعددی در کشور آمریکا در حجمی گسترده نسبت به اقدامات چین علیه مسلمانان از سال 2018 به بعد واکنش نشان داده‌اند. علاوه بر عامل حقوق بشری، دلیل عمده این واکنش‌ها بیشتر به جنگ سیاسی، تجاری و رقابت‌های قدرت در عرصه جهانی بازمی‌گردد. دولت آمریکا با دستاویز قراردادن مسئله مسلمانان در تلاش است تا توازن قدرت در جهان را به سود خود سوق دهد. در این ارتباط، مهم‌ترین اقدام کنگره آمریکا تصویب «قانون سیاست‌های حقوق بشر اوغور» در 11 سپتامبر 2019 توسط مجلس سنا به اتفاق آرا (The U. S. Senate, 2019) و تصویب «قانون 2019 اوغورها» در 3 دسامبر 2019 توسط مجلس نمایندگان مجلس با 407 رأی موافق و یک رأی مخالف است (The U. S. House of Representatives, 2019).

در این قانون، ضمن محکومیت فعالیت‌های چین نسبت به مسلمانان، مغایرت با موازین حقوق بشری و نقض آشکار و هدفمند حقوق بنیادین بشر، از رییس‌جمهور آمریکا تقاضا می‌شود تحریم‌هایی را علیه مقامات سیاسی چین اعمال کند. در راستای اجرای این قانون، وزارت خزانه‌داری

امریکا به دستور ترامپ رئیس‌جمهور وقت امریکا، تحریم‌هایی را علیه دبیرکل حزب کمونیست چین در استان شین‌جیانگ و 28 شرکت معروف تجاری چینی که وسایل محدودسازی مسلمانان (مانند دوربین، تلفن همراه، نرم‌افزار و ابزارهای پیشرفته هوشمند) را در اختیار دولت چین قرار می‌دهند و کارخانه و شرکت‌هایی که اویغورها را به‌اجبار در تولید کالاهای چینی با حقوق حداقلی به کار گرفته‌اند، اعمال کرد.

2-4-1-4. توجیه

در سال 2019 کشور ترکیه به‌عنوان نخستین و تنها کشور مسلمان، براساس اشتراک‌های قومی، نژادی و اسلامی با اقلیت مسلمان اویغوری، آشکارا سیاست‌های چین را نسبت به مسلمانان اویغوری مورد انتقاد قرار داد. بسیاری از اویغورها در این کشور مقیم یا پناهنده شده‌اند. گزارش‌های رسمی و غیررسمی فراوانی از سوی مقامات ترکیه و نهادهای حقوق بشری در این کشور در حمایت از مسلمانان اویغوری منتشر شده است. حامی آکسوی سخنگوی وزارت خارجه ترکیه مواضع رسمی دولت ترکیه را این‌گونه مطرح کرد: «سیاست جذب سامانمند مقامات چینی نسبت به ترک‌های اویغور، اقدام شرم‌آور بزرگی برای بشریت است» و «اعلان رسمی سیاست یکسان‌سازی زبانی و دینی در اکتبر 2017 نمونه تازه‌ای از اقدامات چین برای از بین بردن هویت قومی و دینی ترک‌های اویغور و دیگر جوامع مسلمانان در این کشور است» (Anadolu Agency, 2019: 1).

2-4-2. رویکرد مخالفان نقض حقوق بشر

در نقطه مقابل دولت‌ها و نهادهای حقوق بشری ملی و بین‌المللی، نهادها و دولت‌هایی هستند که سیاست‌ها و اقدامات چین را مطابق موازین حقوق بشری و در راستای حمایت از مسلمانان، ارتقای سطح زندگی و رفاه و امنیت آنان تلقی می‌کنند.

1-2-4. سازمان کنفرانس اسلامی

شورای وزیران امور خارجه سازمان کنفرانس اسلامی در اول و دوم مارس 2019 در ابوظبی، در کمال تعجب کشورهای غیراسلامی، اقدامات دولت چین نسبت به مسلمانان را طی صدور قطعنامه‌ای با عنوان «حفظ حقوق جوامع و اقلیت‌های مسلمان در کشورهای غیر عضو» با توجیه مبارزه با

تروریسم تأیید و اعلام داشت از تلاش جمهوری خلق چین در مراقبت از امنیت و رفاه شهروندان مسلمان خود استقبال می‌کند و مشتاقانه همکاری‌های بیشتری را بین سازمان و جمهوری خلق چین خواستار است (Organisation of Islamic Cooperation, Resolution, 2019: 6). منشأ صدور چین قطعنامه‌ای قدرت فائقه سیاسی و اقتصادی چین نسبت به این کشورها و روابط اقتصادی و امنیتی متقابل میان طرفین است که سبب شده اقدامات پنهان چین علیه مسلمانان نادیده گرفته شود و حتی از چین بابت این اقدامات تشکر هم کنند!

4-2-2. دولت‌ها

4-2-1-1. کشورهای اسلامی و همسو

در پاسخ به بیانیه 23 کشور مدعی نقض حقوق بشر، در 12 جولای سال 2019، 51 کشور اعم از کشورهای اسلامی مانند عربستان، پاکستان، ایران و کشورهای همسو با دولت چین، نامه مشترکی را به شورای حقوق بشر و کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد ارسال کردند و در آن از طرح چین با عنوان «دستاوردهای چشمگیر در زمینه حقوق بشر»، تشکر، تمجید و حمایت کردند. در این بیانیه آمده است: «اکنون امنیت به شین جیانگ بازگردانده شده است و از حقوق اساسی انسان از همه اقوام صیانت می‌شود»¹ (Human Rights Council, Letter of 23 states, 2019).

4-2-1-2. جمهوری اسلامی ایران

موضع‌گیری کشور ایران در دو رویکرد متفاوت قابل بررسی است:

۱. رویکرد اول در سال 1388

1. موضع‌گیری مراجع عظام: آیت‌الله نوری همدانی، آیت‌الله مکارم شیرازی و آیت‌الله صافی گلپایگانی با بیانی محکم اقدامات چین علیه مسلمانان را جنایتکارانه خوانده و آن را به شدت محکوم کردند؛
2. رییس وقت مجمع تشخیص مصلحت نظام، مرحوم آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در خطبه‌های

1. کشورهای ارائه‌کننده بیانیه عبارتند از: «الجزایر، آنگولا، بحرین، بنگلادش، بلاروس، بولیوی، بورکینافاسو، برونیدی، کامبوج، کامرون، کومور، کنگو، کوبا، جمهوری دموکراتیک کنگو، جیبوتی، مصر، گینه استوایی، اریتره، گابن، ایران، عراق، کویت، لائوس، موزامبیک، میانمار، نپال، نیجریه، کره شمالی، عمان، پاکستان، فیلیپین، روسیه، عربستان سعودی، صربستان، سومالی، سودان جنوبی، سریلانکا، سودان، سوریه، تاجیکستان، توگو، ترکمنستان، اوگاندا، امارات متحده عربی، ازبکستان، ونزوئلا، یمن، زامبیا، زیمبابوه، جیبوتی و فلسطین».

نماز جمعه 26 تیر 1388 از سیاست سرکوب مسلمانان به شدت انتقاد کرد؛
3. وزیر امور خارجه وقت آقای متکی نیز مواضع نگران‌کننده دولت ایران و حمایت از مسلمانان را به اطلاع وزارت امور خارجه چین رساند (پرسمان، 1391: 6-3).

c رویکرد دوم در سال 1389

1. ده سال بعد و با اتخاذ رویکردی کاملاً متفاوت با مواضع پیشین، سخنگوی وزارت امور خارجه در پاییز 1398 در برابر قانون «سیاست حقوق بشر اویغورها» مصوب کنگره امریکا، موضع مخالفت گرفت و تحریم مقامات چینی ناشی از این مصوبه را به شدت محکوم کرد (ایرنا، 15 آذر 1398)؛
2. امضای بیانیه مشترک کشورهای اسلامی و همسو در تأیید و حمایت از سیاست‌های چین در برابر مسلمانان در سال 2019 ارسالی به شورای حقوق بشر و کمیساریای عالی حقوق بشر (Human Rights Council, Letter of 51 states, 2019: 3).

3-1-2-4. چین

چالش‌ها و تنش‌های فراوانی که دولت چین در مدت حدود 70 سال با مسلمانان به‌ویژه اویغورهای ساکن شین‌جیانگ داشته است و اقدامات تروریستی حزب ترکستان شرقی در کشور، سبب شده است چین موضع‌گیری‌های خود در برابر گزارش‌های حقوق بشری را براساس مبارزه با تروریسم پی‌ریزی کند؛ از این رو حق دارد به‌عنوان یک کشور قربانی تروریسم، برای حفظ صلح، ثبات و امنیت شهروندانش اقداماتی را علیه فعالیت‌های تروریستی انجام دهد. بیشتر موضع‌گیرهای رسمی و غیررسمی بر این محور مذکور و مبارزه با سه شیطان تروریسم، افراط‌گرایی و جدایی‌طلبی قرار دارد. چند موضع‌گیری دولت چین از سایر موارد مهم‌تر بوده است، زیرا پاسخ رسمی به گزارش‌های مراجع حقوق بشری سازمان ملل متحد محسوب شده و شامل موارد ذیل است:

c پاسخ به گزارش 13 اوت 2018 کمیته رفع کلیه اشکال تبعیض نژادی (18 اکتبر 2019)¹

دولت چین با گذشت یک سال، در پاسخ‌دهی رسمی به کمیته رفع کلیه اشکال تبعیض نژادی، موضع سرسختانه‌ای را در برابر گزارش این نهاد در پیش گرفت. چین ادعا می‌کند هدف از تأسیس مراکز

1. CERD: Chinese Government's Follow-up Response, 2019

آموزش حرفه‌ای از بین بردن افکار تروریستی و افراط‌گرایی مذهبی بوده و کاملاً مطابق قانون اساسی و موازین حقوق بشری جهانی است. همچنین منکر تمام ادعاهای مندرج در گزارش می‌شود و اقدامات چین را در جهت حفظ ثبات و امنیت شهروندان مسلمان می‌داند.

۲۰ پاسخ به گزارش 26 دسامبر 2018 مبنی بر بررسی دوره‌ای شورای جهانی حقوق بشر¹

به دنبال بررسی دوره‌ای جهانی وضعیت حقوق بشر در چین توسط شورای حقوق بشر در 26 دسامبر 2018 و اعطای فرصت یک‌ساله پاسخ‌دهی، این دولت در سال 2019 پاسخ‌های بسیار کوتاهی را در قبال پرسش‌ها و توصیه‌های شورای ارائه می‌کند و از 346 توصیه در 20 حوزه حقوق بشری، 284 مورد را می‌پذیرد، اما 62 توصیه را که عمده آن‌ها مرتبط با وضعیت مسلمانان در استان شین‌جیانگ است، نمی‌پذیرد و مدعی است توصیه‌ها و پرسش‌های مطرح‌شده مغرضانه، سیاسی و غیرقانونی بوده و متناقض با شرایط ملی و قوانین چین است.

۲۱ پاسخ بیانیه 23 کشور (نقض حقوق بشر) و 51 کشور (مخالف نقض حقوق بشر) در 26 جولای 2019²

در این بیانیه رسمی که به شورای حقوق بشر و کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل ارسال شده است، دولت چین از بیانیه حمایتی کشورهای مسلمان و همسو تشکر می‌کند و بیانیه کشورهای غربی را سیاسی، خلاف واقع و دخالت در امور داخلی چین می‌داند و مدعی است تمامی اقدامات چین نسبت به مسلمانان مجموعه‌ای از اقدامات ضد تروریسم و دفع افراط‌گرایی رادیکال است و در حال حاضر مردم شین‌جیانگ راضی بوده و ثبات به این منطقه بازگشته است.

در مجموع، این دولت موضع‌گیری تمامی نهادهای حقوق بشری ملی و بین‌المللی و دولت‌ها را مغرضانه، متعصبانه، خلاف واقع و سودجویانه می‌داند و مدعی است هیچ‌گونه نقض حقوق بشری رخ نداده است؛ هرچند چنین مواضع و توجیهاتی مورد پذیرش شورای حقوق بشر، کمیته رفع تبعیض و سایر نهادهای حقوق بشری قرار نگرفته است. دولت چین همواره درخواست نمایندگان سازمان‌های مردم‌نهاد، حقوق بشری و سازمان ملل متحد را برای سفر به شین‌جیانگ و بررسی شرایط مسلمانان اویغور و دیگر مسلمانان از نزدیک، رد کرده است و این موضوع را با حق حاکمیت

1. Human Rights Council, China-Addendum, 2019

2. Human Rights Council, letter of china, 2019

و دخالت سایرین در امور داخلی خود و همراهی نکردن آنان در برنامه چین برای مبارزه با فعالیت‌های تروریستی پیوند زده است.

نتیجه‌گیری

با انتشار گزارش‌های نهادهای حقوق بشری سازمان ملل متحد و سایر نهادها مبنی بر نقض حقوق بشر علیه مسلمانان به‌ویژه قوم اویغور در شین‌جیانگ توسط دولت چین، دولتمردان این کشور اقدام به موضع‌گیری‌های دفاعی و سرسختانه‌ای به صورت رسمی و غیررسمی کرده و بیشتر در دفاع و توجیه طرح‌ها و سیاست‌هایشان برآمده‌اند و اقدامات خود را بر پایه مبارزه با تروریسم، افراط‌گرایی دینی و قومی و هرگونه جدایی‌طلبی توجیه می‌کنند. دولت چین مدعی است چنین اقداماتی سبب کاهش فعالیت‌های تروریستی، افزایش امنیت منطقه و بهبود وضعیت اقتصادی و معیشتی شین‌جیانگ شده و از فاجعه بزرگ جنگ قومیتی، پرورش تروریست و سوریه‌شدن کشور جلوگیری کرده است. اقدامات در شین‌جیانگ با هدف «ثبات، توسعه، وحدت و معیشت، درعین حال سرکوب جدایی‌طلبی قومی و فعالیت‌های جنایتکارانه تروریستی» صورت می‌گیرد. همچنین این کشور برپایه اردوگاه‌ها را در جهت بازآموزی فکری، ریشه‌کنی افکار ناسالم، پرورش نسلی صلح‌جو دانسته و کارگاهی برای آموزش حرفه‌ای و شغلی است.

دولت چین بیشتر مسلمانان به‌ویژه اویغورهای ترک‌تبار را به چشم متهم و تهدیدی جدی برای وحدت ملی، امنیت کشور و فرهنگ چینی می‌داند و به بهانه مبارزه با افراط‌گرایی مذهبی و قومی و تروریسم، هرگونه فعالیت مذهبی مسلمانان را بنا به سلیقه خود مصداقی از افراط‌گرایی دانسته و برای حذف «ویروس‌های آلوده ذهنی» آنها را تحت برنامه بازآموزی سیاسی و عقیدتی، بازداشت، شست‌وشوی مغزی و فرایند چینی‌سازی قرار می‌دهد. همچنین تخریب آثار فرهنگی اسلامی و حذف نمادهای اسلامی از زندگی و فرهنگ مسلمانان را ریشه‌کن‌سازی افراط‌گرایی می‌داند. در واقع، دولت چین در حال پرورش مسلمانانی جدید در چین است که از فرهنگ و آموزه‌های اسلامی به دور باشند و در فرهنگ چینی ادغام شوند تا دیگر افکار و اندیشه‌های افراط‌گرایی و تروریستی رشد نکند.

دولت چین گزارش‌های نهادهای حقوق بشری ملی و بین‌المللی را رد می‌کند. براساس گزارش‌های ارسالی دولت‌هایی مانند آمریکا، انگلستان و ترکیه و نامه 23 کشور، سازمان‌های

غیردولتی و حقوق بشری ملی و بین‌المللی مانند عفو بین‌الملل، دیده‌بان حقوق بشر، کنگره جهانی اویغورها، پروژه حقوق بشر، انجمن مدافعان حقوق بشر چینی، انجمن مردمان مورد تهدید و غیره به شورای حقوق بشر، کمیساریای حقوق بشر و کمیته رفع کلیه اشکال تبعیض نژادی، و نیز براساس مستندات دریافت‌شده از طریق مصاحبه با خانواده‌های بازداشت‌شده و پناهنده، 400 سند فاش‌شده شین‌جیانگ، و تصاویر ماهواره‌ای می‌توان صحت فرضیه پژوهش مبنی بر اقدامات و سیاست‌های دولت چین علیه مسلمانان و نقض آشکار موازین حقوق بشر و قانون اساسی این کشور را اثبات کرد؛ هرچند مواضع دولت‌های اسلامی و همسو با چین، مبتنی بر موازین حقوق بشری نبوده، بلکه ناشی قدرت و نفوذ چین در این کشورها و وابستگی‌های مختلف به آن است.

دولت چین تاکنون به‌رغم درخواست‌ها و توصیه‌های مکرر مندرج در گزارش‌های حقوق بشری، همچنان فعالانه و براساس صلاحیت حاکمیتی - تشخیصی خود به برنامه و سیاست چینی‌سازی مسلمانان و اعمال ضد حقوق بشری ادامه می‌دهد و سازوکارهای کنونی حقوق بشری جهانی نتوانسته است تعدیلی در رویه و رفتار چین ایجاد کند. به نظر می‌رسد دولت چین با درک کامل از قدرت گسترده جهانی خود در ابعاد مختلف، حق و تو در شورای امنیت، ناکارآمدی تحریم‌های آمریکا یا اتحادیه اروپا، همراهی کشورهای فراوان همسو با خود به دلیل وابستگی به چین، قدرت کافی برای تضعیف خودمختاری و استقلال منطقه شین‌جیانگ، رؤیای تسلط کامل بر منابع معدنی و نفت این منطقه و احیای جاده ابریشم، و توان بالای سرکوب مخالفان، با آسودگی خیال فرایند پاک‌سازی فکری و عقیدتی مسلمانان را ادامه می‌دهد. ازسوی دیگر رویه و نحوه پاسخ‌دهی به نهادهای حقوق بشری، موضع دفاعی و سرسختانه این دولت، دفاع از طرح و سیاست اعمال‌شده علیه مسلمانان و ندادن اجازه بازدید به ناظران و بازرسان سازمان ملل متحد را باید در جهت رویکرد نقض آشکار حقوق بشر تفسیر کرد. این رویه دولت چین را باید مهر تأییدی بر درستی گزارش‌های نهادهای حقوق بشری غیردولتی، ملی و بین‌المللی و نقض آشکار حقوق بشر مسلمانان، چینی‌سازی آنان، فروگاهی و کم‌رنگ کردن فرهنگ و تمدن اسلامی در این کشور دانست.

فهرست منابع

- امام، سید جلال (1397)، تاریخ اسلام در چین، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- پرسمان، اداره مشاوره نهاد رهبری (1399)، «علت عدم موضع‌گیری در برابر چین و روسیه به دلیل کشتار مسلمانان چین و چچن»، <https://www.porseman.com/article>
- تائو، جینگزائو (1377)، حقوق چین معاصر: به انضمام ترجمه قانون اساسی چین، ترجمه علیرضا محمدزاده وادقانی، تهران: نشر دادگستر.
- خبرگزاری ایرنا (1399)، «سخنگوی وزارت خارجه و تحریم‌های امریکا علیه 28 نهاد و شرکت چینی»، 15 آذر 1398، <https://www.irna.ir/news/83582917>
- خبرگزاری حوزه (1399)، «وضعیت مسلمانان و شیعیان در چین»، <https://fa.abna24.com/news>
- درگاه واژه‌نامه (1399)، لغت‌نامه دهخدا، «ترکستان شرقی و ایغورها»، <https://www.vajehyab.com/dekhoda>
- رشیدالدین، فضل‌الله (1338)، فصلی از جامع التواریخ، تهران: کتاب‌فروشی فروغی.
- عباسی، جواد؛ خسروی، ابراهیم (1398)، «روابط سیاسی دولت ایدیقوت با مغولان مرکزی»، فصلنامه تاریخ روابط خارجی، سال بیستم، شماره 79.
- گلدنی، درو. سی (1385)، «اسلام در چین؛ همگرایی یا تجزیه‌طلبی»، ترجمه علی بحرانی‌پور و سیده زهرا زارعی، مجله نامه تاریخ‌پژوهان، شماره 5.
- مجمع عمومی سازمان ملل متحد (1399)، کنوانسیون بین‌المللی رفع هر نوع تبعیض نژادی، مصوب 21 دسامبر 1965، <http://www.unic-ir.org/hr/convention-elimination.htm>
- مرادزاده، رضا (1382)، چگونگی نفوذ و گسترش اسلام در چین، مشهد: بنیاد پژوهش‌های آستان قدس رضوی.
- وزارت امور خارجه (1368)، آشنایی چین، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌الملل.
- Amnesty International (2019), "China: End hollow denials and give answers to victims of horrific Xinjiang abuses", 25 November 2019, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/11/china-end-hollow-denials-give-answers-victims-horrific-xinjiang-abuses>
- Anadolu Agency (2019), "Turkish Foreign Ministry's February 9, 2019 statement on Muslim Uyghurs", <https://www.aa.com.tr/fa>
- Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) (2019), "Chinese Government's Follow-up Response to the Concluding Observations of the UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination", October 8, 2019, <https://www.hrichina.org/en/press-work/hric-bulletin/hric-translation-chinas-follow-response-un-committee-elimination-racial>
- Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) (2018), "Reviews the report

- of China”, Geneva (13 August 2018), <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/DisplayNews.aspx?NewsID=23452/Pages/&LangID=E3>
- Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) (2018), “Concluding observations on the combined fourteenth to seventeenth periodic reports of China (including Hong Kong, China and Macao, China)”, CERD/C/CHN/CO/14-17, 19 September 2018, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD/C/CHN/CO/14-17&Lang=En
- European Parliament (2019), “Resolution of 18 April 2019 on China, notably the situation of religious and ethnic minorities”, P8-TA (2019) 0422-RC-B8-0255/2019, Strasbourg, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0422_EN.html
- European Parliament (2019), “Resolution of 19 December 2019 on the situation of the Uyghurs in China” (China Cables) (2019/2945 (RSP)), Strasbourg, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0110_EN.html
- Global Information Society Watch (2019), “Algorithmic Oppression with Chinese Characteristics: Against Xinjiangs Uyghurs”, <https://www.giswatch.org>
- Human Rights Council (2018), “Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, China”, 26 December 2018, A/HRC/40/6, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/446/59/PDF/G1844659.pdf?OpenElement>
- Human Rights Council (2018), “Reports the Working Groups and Special Rapporteur”, OL CHN 21/ 2018, November 12, 2018, <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gId=24182>
- Human Rights Council (2019), “Report of the Working Group on the Universal Periodic Review-China (Addendum: Views on conclusions and/or recommendations, voluntary commitments and replies presented by the State under review)”, A/HRC/40/6/Add.1, February 15, 2019. <https://digitallibrary.un.org/record/3812765?ln=en>
- Human Rights Council (2019), Letter dated 12 July 2019 from the representatives of State (Statement of 51 States) on China, A/HRC/41/G/17, 9 August 2019, https://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?c=39&su=49
- Human Rights Council (2019), Letter dated 26 July 2019 from the Permanent Representative of China to the United Nations Office at Geneva addressed to the President of the Human Rights Council, A/HRC/41/G/22, 9 August 2019, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/241/24/PDF/G1924124.pdf?OpenElement>
- Human Rights Council (2019), Letter dated 8 July 2019 from the Permanent Representatives of-State on China, (Statement of 23 States), A/HRC/41/G/11, 23 July 2019, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/223/89/PDF/G1922389.pdf?OpenElement>
- Human Rights Watch (2018), “Eradicating Ideological Viruses”: China’s Campaign of Repression Against Xinjiang’s Muslims”, 9 September 2018, <https://www.refworld.org/docid/5badfce54.html>
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (UNHCHR) (2018), “Report of Compilation on China”, 27 August 2018, A/HRC/WG. 6/31/CHN/2, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/259/12/PDF/G1825912.pdf?OpenElement>
- Organisation of Islamic Cooperation (OIC), (2019), “Resolution on “safeguarding the rights of Muslim communities and minorities in non-OIC member states on China”,

- OIC/CFM-46/2019/MM/RES/FINAL, 46TH Session of the Council of Foreign Ministers, Abu Dhabi on March 1 and 2, 2019, <https://www.oic-oci.org/docdown/?docID=4447&refID=1250>
- People's Congress of the Xinjiang Uyghur Autonomous Region (PCXUA) (2018), Standing Committee of the 13th, Revised Xinjiang De-Extremism Regulations, October 9, 2018, <http://www.xjpcsc.gov.cn/t4028e49c665347630166588b8cf40001001.html>; 1009
- Ramzy, Austin and Buckley, Chris (2019), "The Xinjiang Papers, 'Absolutely No Mercy': Leaked Files Expose How China Organized Mass Detentions of Muslims", (More than 400 pages of internal Chinese documents on ethnic minorities in the Xinjiang region), The New York Times, November 16, 2019, <https://www.nytimes.com/interactive/2019/11/16/world/asia/china-xinjiang-documents.html>
- The U. S. House of Representatives (2019), "The Uighur Intervention and Global Humanitarian Unified Response Act (UGHUR Act)", <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/178/>
- The U. S. Senate (2019), H. R. 649-"Uyghur Human Rights Policy Act of 2019", <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/649>
- Uyghur Human Rights Project (2020), Reports and Documents on Uyghurs, <https://uhrp.org>
- World Uyghur Congress (2018), Reports: "Parallel Submission to the Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) for the People's Republic of China (PRC)", 96th Session, 6-30 August 2018, Munich, Germany, https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CERD/Shared%20Documents/CHN/INT_CERD_NGO_CHN_31745_E.pdf
- Wye, Roderic (2018), "The entire Uyghur population", <https://web.archive.org/web/20180922121440>

